

25 de xullo... (e máis aló)

A importancia da unidade

A foto que fala

A mesa de redacción
deséxavos un bo
verán!

O trasno Sostibles, tamén de vacacións

Daniel López Muñoz

DESTINATION	FLIGHT	GATE	REMARKS
BERLIN	LH543	09	:CANCELLED
NEW YORK	AA978	28	:CANCELLED
TORONTO	AC902	11	:CANCELLED
MADRID	IB342	15	:CANCELLED
BEIJING	CX654	02	:CANCELLED
HOUSTON	AA704		:CANCELLED

Nas páxinas centrais volvemos cunha estimulante conversa con mulleres creativas, motores de cambio, xeradoras de ilusión, capaces de contaxiar unha nova mirada sobre a Galicia rural e as súas potencialidades non exploradas nin explotadas.

Porque a Galicia rural entrou en anorexia extrema por culpa de como lle ensinaron a mirarse ao espello. E así, por décadas. E o que o espello lle di son trapalladas sobre o bonito e o feo, sobre o bo e o mal cheiro, sobre o famoso *glamour*, trapalladas que venñen marcadas pola estupidez de sempre, pola maneira de vivir que acaba con este planeta.

unha aposta que comeza pola sostibilidade da nosa terra.

E por aí van as cousas, en positivo, porque de feito en Galicia somos os campións do Estado español en número de explotacións gandeiras con certificación ecolóxica. Que hai que sacar peito. Porque cuadruplicamos a produción ecolóxica de leite e derivados en dez anos. E sería ben interesante ver a media de idade dos titulares destas explotacións novidosas, comparada co resto.

E quen di leite, di paisaxe, di patrimonio e natureza, di gando menor e ovos, di mel e derivados, di algas

Cando o certo é que a verdadeira aventura hoxe, o desafío máis grande e máis *glamouroso* para a nosa mocidade, para os nin-nin, que nin isto nin aquilo, sería embarcarse na sostibilidade da Terra,

e fungos, di herbas e infusións, di horta e froita, di gastronomía e pesca responsable, di artesanía, cultura e lingua, di etiquetas de confianza, comercio de proximidade, circuítos curtos, uso estratéxico da internet, cooperativismo, imaxinación, turismo local para descubrir -a pé, en bici, en transporte público ou en traxecto curto- a marabilla que nos rodea. E di, tamén, complicidade dos consumidores urbanos, convencidos de que a súa saúde e a saúde da Galicia rural, van no mesmo barco.

Porque segue habendo prioridades e prioridades. E un amilágrase coa obsesión, que segue viva, de “gastar” o tempo de lecer canto-más-lonxe-mellor, deixando que te secuestren al liñas aéreas low-cost, como gando, contaminando a esgalla, gastando lonxe o que nos pagan aquí, acosados polas présas e os *estreses*, miña madriña vaia plan.

Pois iso, bo verán sostible, relaxado e próximo.

Hai preguntas que poden parecer innecesarias. Podemos respondelo entoando o Alba de Gloria de Castelao polas rúas de Compostela, ou de sermos máis académicos, visitar a wikipedia, que nos dirá que “é unha nación recoñecida internacionalmente en 1933 e establecida xurídica e administrativamente desde 1978 como Comunidade Autónoma (...)”.

Mais o que realmente se está a preguntar é se Galicia, como suxeito, vai ficar no mapa político e como as forzas nacionalistas vanse inserir neste momento político tan cambiante e van responder ás demandas dunha cidadanía que esixe cada vez unha maior e diferente forma de participación.

É un momento crítico. Segue a haber unha gran parte da poboación galega que non ve só a utilidade de que exista Galicia coma un suxeito político diferenciado, senón mesmo que o considera un atranco. A irrupción de Podemos e de Ciudadanos deu unha resposta electoral á demanda de rexeneración ética da política, mais consolidou, de igual xeito, unha visión plana, uniforme e centralizadora da realidade do Estado español. As mareas, coa singularidade, non escaparon desta lóxica de enfrontar compromiso social e ético fronte ás reivindicacións nacionais.

E así nos adentramos no verán, coa cita do 25 de xullo ás portas e as eleccións xerais de fondo. As formacións nacionalistas, tan minguadas e fragmentadas, comezan a facer chamamentos a prol da unidade. O Día da Patria soéguese como primeiro paso para visualizar ante a sociedade a vontade dun cambio, que partiría por unha celebración unitaria das forzas nacionalistas. Os novos tempos son chegados e xa se fala de relegar as siglas, mostra dun momento onde os partidos perden cada vez máis protagonismo. Só falta que se concrete e se demostre unha verdadeira vontade política. E alá, no fondo, unhas eleccións xerais onde se fala de lista popular-candidatura galega. Mais iso son palabras maiores. E respírase esa tensión que augura un todo ou nada. Bloque, Mareas, Somos Maioría, Compromiso, etc., terán que demostrar se un proxecto chamado Galicia é posible, se a unidade é viable, e se unha candidatura galega pode chegar ás Cortes, defendendo o dereito de autodeterminación e a soberanía dos pobos, así como os dereitos sociais.

Rumores de esperanza

Xan Guillén

#lovewins. O amor vence. O amor gaña. Este foi durante varios días un berro que percorreu internet. Un berro evanxélico. Este berro está motivado por unha vitoria do amor no Tribunal supremo dos EE.UU. Por fin, aprobouse nese país o matrimonio igualitario. De igual xeito, hai dez anos aprobouse en España. Coa aprobación en EE.UU, xa van vinte países nos que é legal casar con quen queiras e a quen ames, independentemente do que teña entre as pernas. Retrocedede vinte anos nas vosas vidas. Coa man no corazón, tiñades o mesmo xeito de pensar sobre a homosexualidade ca tedes agora? Criades posible unha voda de gais ou

lesbianas? Pois agora xa o vivimos cunha meirande naturalidade da que nunca pensabamos.

Durante moito tempo houbo xente que se cansou de ser rara ou enferma e que quixo dicir que eles tamén amaban. Que tamén se namoraban e tamén facían tolerías por amor. E que precisaban os mesmos dereitos que

os que tamén se namoraban e tamén facían tolerías por amor.

Durante moitos séculos houbo moita, moita xente que non puido vivir o seu amor con felicidade. Estou convencido de que agora desde o ceo sorrí polo éxito do amor. Está claro o que dixo o santo: Ama e fai o que che pete. Feliz verán.

1

3

2

4

A peneira

1

39 artistas ceden a súa obra en "Arte e Solidariedade", na Fundación de Vigo, ata o 18, para celebrarmos os 25 anos de **PROXECTO HOME**. Neste proxecto están a traballar 1500 perosas, entre voluntari@s e profesionais. Nestes anos rehabilitaron a 8000 drogodependentes. Manolo Regal foi un dos coordinadores neste labor.

2

A igrexa presbiteriana de **EUA** celebra o matrimonio entre homosexuais, un dereito recoñecido agora na unión, seguindo a outros 20 estados. Na foto, Salma, de Asuntos Sociais de Tamil, Estado indio de 65 millóns de habitantes. De crenza musulmá, é perseguida por loitar a prol da muller e dos homosexuais. María Reimóndez traduciu o seu libro *Despois da medianoite* (Xerais).

3

O 17 remata o **RAMADÁN** para 16.500 musulmáns en Galiza que queren presenza no ensino e nos cárceres, e seren soterrados polo seu rito, conforme á Lei de Liberdade Religiosa (1980). Teñen 23 mesquitas e o cemiterio máis próximo en Toledo; onda non, teñen que repatrialos defuntos pagando 6000 euros. Na foto, Mustafá Alhendi, presidente da comunidade islámica.

4

HAÍTÍ celebra eleccións o 9 de agosto con tres anos de atraso. Trescentos mil non teñen fogar, cinco anos despois do terremoto no que morreron 200.000 persoas. O 60% vive na miseria, mentres o 4% posúen o 65% da riqueza, cunha emigración inxente de 1,2 millóns á outra parte da illa, a República Dominicana, acadando o 13% desta poboación.

5

7

6

8

Alfonso Blanco Torrado

5

As 9000 explotacións de **LEITE** non chegan a cubrir o custo da produción. Na foto, Roberto García de Unións Agrarias, un dos que denunciou a confabulación das empresas, distribución e supermercados que baixan o prezo para atraeren clientes; tamén o capital alemán e francés que marcan a produción en Galiza segundo as súas existencias.

6

Nos **EXAMES** a UNED ofrece estes cans para reducir a ansiedade dos alumn@s, que non fai máis ca medrar pola falla de saídas laborais. 10.000 están apuntados no INEM, un 4,8% máis ca no remate do curso pasado, o triplo ca no 2008. Os máis afortunados contan con contratos temporais e en precario

7

ANTIA CAL é a pregoeira do XXXVI Festival de Pardiñas, o 2, e segue sendo unha animadora da loita por un ensino liberador e fiel ás nosas raíces. Pioneira na ditadura da aprendizaxe en galego e en inglés, arestora festexa o noso, brincando coa mocidade con Sés, Nao, Habelas Hainas e outr@s

8

O 1, os exalumnos de Manolo Peleteiro, Emilio González e Xosé Luís Nieto, lembran aos seus mestres no Colexio dos Paúis dos Milagros de Baños de Molgas. Celebran a súa **PEDAGOXIA** que mantiveron ata que os ditadores os afastaron daquelas sementeiras de liberdade que achegaron xeracións de cidadáns comprometidos e solidarios co país.

- ✿ 27891 CERVO (Lugo)
Teléf.: 982 - 55 78 41 - Fax 982 - 55 78 04
e-mail: sargadelos@sargadelos.com
- ✿ O CASTRO DE SAMOEDO
15168 Sada (A Coruña)
Teléf.: 981 - 62 09 37/62 02 00
Fax: 981 - 62 38 04
e-mail: ocastro@sargadelos.com
- ✿ Rúa Nova, 16
15705 SANTIAGO DE COMPOSTELA
Teléf.: 981 - 58 19 05 - Fax 981 - 58 58 88
e-mail: galeriasantiago@sargadelos.com
- ✿ Real, 56
15003 A CORUÑA
Teléf.: 981 - 22 26 04 - Fax 981 - 22 26 04
e-mail: galeriacoruna@sargadelos.com
- ✿ Provença, 274 - 276
08008 BARCELONA
Teléf.: 93 - 215 03 68 - Fax 93 - 215 01 79
e-mail: galeriabarcelona@sargadelos.com
- ✿ Conde Aranda, 2
28001 MADRID
Teléf.: 91 - 310 48 30 - Fax 91 - 310 48 30
e-mail: galeriamadrid@sargadelos.com

- ✿ Habana, 12
32003 OURENSE
Teléf.: 988 - 37 09 26 - Fax 988 - 37 09 28
- ✿ Rubalcava, 30 - 32
15402 FERROL
Teléf.: 981 - 35 37 14 - Fax 981 - 35 37 16
e-mail: ferrol@sargadelos.com
- ✿ Pza. Sto. Domingo
27001 LUGO
Teléf.: 982 - 22 78 04 - Fax 982 - 24 49 13
e-mail: sargadeloslugo@terra.es
- ✿ Urzáiz, 17
36201 VIGO
Teléf.: 986 - 22 00 50 - Fax 986 - 22 04 74
e-mail: info@galeriasargadelos.com
- ✿ Oliva, 24
36001 PONTEVEDRA
Teléf.: 986 - 85 25 84 - Fax 986 - 85 79 18
- ✿ Pza. de España, 2
27400 MONFORTE DE LEMOS
Teléf.: 982 - 40 26 57 - Fax 982 - 41 60 33
curgal@curgal.com
- ✿ Conde de Fenosa, 38
32300 O BARCO DE VALDEORRAS
Teléf.: 988 - 32 05 86
- ✿ Rúa Castelao, 52
36980 O GROVE
Teléf.: 986 - 73 09 68 - Fax 986 - 73 23 34
espiroide@yahoo.com
- ✿ Calvo Sotelo, 8
36680 A ESTRADA
Teléf.: 986 - 57 52 46 - Fax 986 - 57 02 94
sargadelos@astrada.com

Economía

A crise europea que sofre Grecia

Pedro Pedrouzo Devesa

Non é casual que neste artigo non cualifique a crise como grega, senón como europea. Porque no fondo da cuestión, a Unión Europea é un proxecto común que posibilitou un período de benestar e paz nunca imaxinable polos nosos ancestrs, pero que trouxo tamén enormes desaxustes coa entra-

da da moeda única. As mareas financeiras que arrastrou o euro lémbrennos que Grecia non é responsable única da súa situación.

Grecia votou, e o resultado demostra a enorme desconfianza dos gregos coas receitas da Unión Europea que os levaron á precaria situación na que se encontran. Antes dese austericidio, o crédito fluíra alegremente a Grecia ata que o seu nivel de endebedamento se fixo inasumible.

E a historia repítese. De novo un país é incapaz de facer fronte aos pagamentos da súa débeda. Os mercados financeiros emborrachan unha economía de diñeiro que logo esta non pode devolver. É culpa dun goberno trasladar a tensión que viven os seus cidadáns por unha situación que se creou no pasado? Evidentemente non.

Grecia ten a mesma culpa da súa situación da que teñen os fondos que lubricaron a súa economía de forma inconsciente, hipnotizados por unhas primas de risco que facían moi golosa a débeda grega polos xuros máis altos que ofertaba. Precisamente por ter menos garantías de ser devolta que a débeda alemana. O risco fíxose carne e habitou nos mercados financeiros: agora Grecia é incapaz de afrontar a súa débeda. E iso significa que esta ten que ser minorada mediante as famosas quitas, ampliados os prazos do seu vencemento, e mancomunada a súa garantía polo Banco Central Europeo, que debiera ser o responsable último do seu pagamento se queremos deixar de encarecer artificialmente o financiamento dos países que máis o necesitan co invento da prima de risco.

Esas serán as condicións dunha parte da negociación. A outra parte correspóndelle á economía real, e dinos que un país non pode ser estable socialmente se se lle apreta un cinto máis do que lle dá o seu corpo.

Pero iso sábeno os contendentes. Non estamos debatendo sobre se Grecia sae do euro, nin da Unión Europea. Estamos debatendo sobre cales son os mínimos de benestar irrenunciabes na Unión Europea, independentemente da situación financeira de cada país. Estamos debatindo os mecanismos de control que temos que poñer ao endebedamento dun país para que non se encontre con situacións como a grega. E ademais estamos debatendo o ritmo de devolución que os mercados financeiros poden esperar dun país acurrallado pola súa débeda. Hai límites intocables, e será responsabilidade deses mercados precisamente non poñer contra as cordas nin antes nin despois a ningún país, porque serán eles os que deben acabar perdendo.

Isto arranxará a convulsa historia da débeda europea? Non. O diñeiro seguirá excitando as economías daqueles gobernos que agradecen o diñeiro barato, para que os seus cidadáns sigan pensando que con impostos baixos podemos ter un estado de benestar óptimo. Xa pagará o que veña detrás, pensan. Erran. Xa pagaremos todos (os que veñamos detrás), incluídos eles.

O peto común Manuel María e Penas de Rodas

Josecho de la Torre

Once anos despois da morte do escritor Manuel María, a Real Academia Galega decidiu dedicar o Día das Letras Galegas á súa figura. Se ben é certo que o vindeiro 17 de maio aínda está lonxe, Manuel María estará, sen dúbida, presente con anterioridade na XXXVIII Romaxe que se celebrará este mes de setembro na súa terra chairega de Outeiro de Rei e máis en concreto en Penas de Rodas. É por iso que hoxe, adiantándome aos centos de homenaxes e lembranzas que están por vir, calarei para escoitarei ao mestre falar das Penas de Rodas:

Penas de Rodas

Penas de Rodas: asombro que sempre
Ten marabillada á miña xente;
teima á que volto cada día;
fantasía dos meus sonhos de neno
coa lenda da pena de ouro
e a pena de alcatrán, capaz
De rematar coa terra polo lume;
enormísimos ollos xigantescos
cos que se olla a si mesma
a Terra Chá; círculos astrais
redondos e perfectos como o mundo;
pedras sacras, unxidas algún
día, co sangue novo e ritual
dos sacrificios; aí estades
mudas, caladas e impasíbeis
en loita cos ventos, choivas,
neves, xistras e xeadas, dando
testemuño de que quen ten vontade
de ser e de existir é invencible,
jauh Penas de Rodas que velades
o espírito ancestral da miña tribo!

De versos do lume e o vagalume (1982)

O CARRABOXO por XOSÉ LOIS

Conversas na casa do Romualdo

Fran Almuíña e María López

Vilar. VILELA. Taboada. LUGO
982 45 50 10 / 650 22 66 46
www.casaronualdo.com

Presentamos hoxe una nova entrega das nosas conversas sobre iniciativas que dan vida e futuro ás nosas aldeas. Iniciativas creativas que, como neste caso, van adquirindo certa popularidade. E iso é bo, precisamente para romper a “condena” que pesa sobre o rural, a idea de que é un lugar onde a xente, especialmente a nosa xente nova, non pode “realizarse”; emprender unha vida e ser feliz. Por iso convén falar e dar a coñecer a xente como Marta de Granxa Maruxa e Ana da Cernada, que andan tecendo cooperación nas aldeas de Palas de Rei. A versión completa pódese ler en: <https://irimegos.wordpress.com>

Granxa Maruxa e Granxa da Cernada: tecendo cooperación e futuro

Marta: Pois, si, eu son Marta, de Granxa Maruxa. Sempre vivín na cidade; a miña idea era ser broker de bolsa, vivir en Londres. Pero un día a miña vida cambiou, e decidín dedicarme ás vacas, vir ao campo, e... ben, foi moi enriquecedor. Foi duro, porque nada é fácil, realmente. Estamos agora nun momento de ilusión, aínda que desapareceran as cotas. Temos moitos problemas de supervivencia, co tema lácteo, pero temos esa ilusión. Agora estamos neste proxecto con Ana; ela si naceu no rural.

Ana: Si, nacín no rural e levo 25 anos nel. Sempre relacionadacoagandería. Meus pais sabían que querían vivir na

a nosa idea é dignificar o leite

Cernada, e que fosen como fosen as cousas, querían formar a súa familia nese contorno: era o lugar no que eles naceran. E arrincaron de cero. Todo o que sei a día de hoxe é grazas e eles. Namoreime disto, e se agora teño esta ilusión é en gran medida polo que eles ma transmitiron. Estudei fóra, tiven oportunidades distintas ás que eles tiveron e, polo tanto, o meu punto de vista é distinto e complementario. O punto de encontro con Marta é saber que temos que sumar o noso esforzo, que é a única maneira de facer este camiño.

Marta: Eu facía as Maruxas de nata, delicias feitas coa tona do leite. Creamos unha empresa con cinco persoas traballando, moitísimo,... imos pagando o préstamo, que xa é abondo... De súpeto, quen nos recollía o leite ecolóxico - porque as dúas granxas, a Cernada e Maruxa, traballamos en ecolóxico, porque cremos que temos que coidar a terra que traballamos, ademais do valor engadido que iso supón é tamén pola satisfacción persoal de saber que as túas vacas están sas-, pois dun día para outro dinme que non me recollen o leite desnata-do. Se non mo recollen, eu non podo facer galletas, porque ese leite nin podo doalo -chamei xa o banco de alimentos- nin podo tiralo, porque me multan. Parece mentira! Queren que emprendamos no rural, que fagamos cousas, e mira. Entón eu lembreime de Ana. Quedamos para tomar café, e as dúas tiñamos un problema.

Ana: Meus pais foron orixinais. Botáronlle valor. En 2002 concluíronque a forma na que concibían o seu traballo era ecolóxica, aínda que non tivesen certificado, e nese ano comezaron coa certificación. Foron das primeiras granxas gandeiras. E nun momento no que o esforzo non rendía, decidiron emprender unha transformación: a meu pai ocorréluselle facer iogures. E montou unha fábrica, un pequeno obradoiro, para traballar derivados lácteos. E así comezamos. Entón, pois

vaia, meu pai faleceu o ano pasado, en xaneiro. Eu xa coñecía a Marta, de feito coñecía grazas a el. Meu pai díxome “vouche ensinar unha granxa que vas quedar coa boca aberta”. A min, en principio, sendo unha cativa, parecíame que non podía haber moita diferenza, que unha granxa sería semellante ás outras. E tiña razón, quedei coa boca aberta. E vin sempre a Marta como unha irmá maior. Ato-pabámonos nun punto complicado. A transformación nosa parou, porque no novo contexto era un pouco complicado asumir todo e continuar con normalidade as dúas tarefas: realmente son dúas empresas, hai que ser realistas. Duplican o esforzo, a man de obra. Entón foi cuestión de días: falamos. Marta tamén me contou a súa situación, e puxémonos a traballar. En poucos días xa tiñamos claro que fose o que fose íamos saír adiante, que xuntas era posible, pois a nosa potencialidade era moi grande.

Marta: Realmente é que a nosa idea é dignificar o leite. Tantos anos en crise, parece que vivir no rural e coas vacas que non ten *glamour* ningún, e a min sempre me pareceu o contrario. O novo proxecto que imos facer na súa granxa, na Cernada, a nivel estético, queremos que estea... Mira, os dous primeiros anos, cando eu comecei na granxa, todo estaba en moi mal estado: as instalacións, as fincas... Eu dicía “aquí non vai vir ningún verme!”, eu non podía moverme, naquel momento, non tiña empregados e ás vacas hai que muxilas o domingo, o día do teu aniversario, fin de ano e demais. E pensaba “pero se poño a granxa un pouco mellor seguramente os meus amigos veñan visitarme...”. Entón comezamos. Teño que recoñecer que a miña nai é fotógrafa, unha muller moi activa, moi pioneira, e o mundo da estética sempre foi unha cousa que na miña casa se tivo en conta. E comezamos a chamarlle “Arte na corte”, porque

aínda fixemos algún concerto, con exposicións, cousas diferentes. Porque o agro tamén é cultura, vai moi parello.

Francisco: Si, eu veño redescubriendo ultimamente todo o referido á tradición oral, a literatura oral. Parece que só é literatura o que está nos libros, cando a meirande parte da existencia humana a literatura que se facía era de transmisión oral. Volvendo ao voso, as dúas estudastes, dávos isto una perspectiva diferente?

Ana: Si. É máis que nada o feito de saír fóra e ter recursos, formación, persoas que coñeces. Todo iso condicionate e reflíctese no teu traballo. Aínda que hai moitas cuestións de base que compartín sempre con meu pai, hai outras moitas que non. Estudar, ser máis novo, dáche unha visión e concepción da vida distinta. Temos certas necesidades non directamente relacionadas co traballo no campo pero que si se complementan, como a necesidade de compartir ese espazo, de convertelo nun medio activo, porque hai moitísimas cousas que se poden facer no rural, que se deben facer. Non vai suceder que de súpeto toda a xente nova veña vivir ao campo, pero se se fan cousas si pode haber determinados aspectos

se se fan cousas distintas si pode haber interese por parte da xente nova

que comecen a interesarlle á xente, pouco a pouco dinamizando toda esa rede. Haberá xente que traballará no rural e non vivirá no rural, pero polo menos estarán en relación co medio.

Francisco: O que chama a atención do voso, é que recuperades algo que no campo sempre se fixo, que é o traballar xuntos. Quizais se fose perdendo coa mecanización, pero vós recuperades ese espírito.

Ana: Coa peculiaridade de que estamos a trinta quilómetros. É dicir,

que non hai límites: temos a vontade común de sacar adiante un proxecto, no que imos investir esforzos e poñer cada unha as súas ferramentas. Nada importa se hai un obxectivo común. Hai moitísimos aspectos comple-

mentarios entre as dúas granxas. As limitacións son as que as persoas impoñen.

Marta: O fundamental que temos as dúas é o amor polo campo e por vivir coas vacas. Dicar “ostrás, e que isto é o que queremos”, ti estudaches bioloxía para te dedicares ás vacas.

Francisco: Iso que comentas, Ana, de que os teus pais non tiña certificación ecolóxica pero traballaban en ecolóxico...

Conversas na casa do Romualdo

Fran Almuíña e María López

Ana: Si, é que estou segura de que hai vacas que non saben pacer. Lévalas ao prado e non o saben facer. Pero eles nunca concibiron a súa maneira de traballar así, sempre consideraron que a terra non é unha propiedade, senón un recurso. Para que eu poda seguir nisto, e meus fillos tamén, as prácticas teñen que ser sostíbeis.

Marta: E facer máis caso a como se facía antes. É que hoxe... que se millo transxénico, os fitosanitarios...

Ana: Temos un ecosistema moi amplo, moi rico. A min encántame ter silvas nos prados. Todos os recursos que forman parte das nosas explotacións son importantes, cumpren a súa súa misión na natureza.

Francisco: Ben sabedes que agora a xente cando vén non quere ver arañas, non quere ver lagartos, nin bostas... cousas destas.

Marta: Pois a min pásame agora ás veces que vas á cidade e chéirame a contaminación. Eu antes non era consciente. E teño visto en Vigo, cidade na que nacín, unas ratas pola rúa impresionantes. Veñen logo ao campo e din “cheira mal”...

Ana: Pero é que é como o cheiro a vida.

Francisco: Aí hai un elemento de recuperación e estima. Nesta maneira de entender o campo dende o coñe-

cimento, e xa non só dende a intuición, que tedes as persoas que formadas e podeades ver a necesidade da biodiversidade. Aí hai unha riqueza que nos leva a dicir iso de que os que vivimos no campos somos uns privilegiados.

Marta: Moitas visitas que veñen á granxa e din “meus Deus, que enxexa!” Eu érgome pola mañá, vou desnatar en zapatillas practicamente. E despois acendo o forno... É outra historia. Home, é moi importante

hai moita vida no campo; pode ter feridas, pero a xente móvese.

hoxe en día o tema de internet. E é moito máis doado na primavera e verán ca no inverno, que está o da leña, o lume. Pero por iso é o do ritmo da vida, en inverno unha aletárgaste un pouco, pero logo vén a primavera e tantas horas de sol que non dás feito!

Francisco: Ese é o ciclo vital.

Francisco: Coñeces máis xente nova nesa liña?

Ana: A ver, eu nagandería non coñezo tantos casos; relevo xeracional, si. Non sei se con motivación propia. Unha cousa é ter motivación e outra é ter motivos. Son dúas cousas moi

distintas. Pero si coñecemos casos de xente que o deixou todo por buscar un lugar. Sabía que á marxe do que fixera na vida quería estar “nun lugar”. E a partir de aí van xurdindo os nexos.

Francisco: É o que falamos, tamén, aínda que somos poucos, e os proxectos son pequenos, si que hai vida. Hai moita vida no campo; pode ter feridas o campo, pero a xente móvese.

Ana: Queremos ir tecendo unha rede de proxectos á que se vaian sumando persoas

Francisco: por onde credes que irá o voso futuro?

Marta: Marabilloso!

Francisco: Esa é moi boa resposta

Marta: Moi positivo, cada vez está a vir máis xente...

Ana: Si, si, con xente. Eu preciso que haxa xente. Temos algo entre mans que xa vaisaí. E ese era o punto de partida. Era moi importante sentar o punto de partida.

Francisco: Pero pode adiantarse do que vai ser, ou aínda non..

Ana e Marta: (Risa)

Marta: Dignificación do leite. Non podemos dicir máis. Temos unas ideas un tanto revolucionarias, e hai que darlles máis forma...

XXXVIII Romaxe

Xabier Blanco e Mero Iglesias

Camiño da XXXVIII Romaxe de Crentes Galegos (e II): O Lugar

Querida lectora, querido lector:

De seguro que lembrades o relato de Eduardo Galeano narrando o día que o neno Diego foi ver por vez primeira o mar e, acompañado polo seu pai, acadou aqueles cumios de area, despois de camiñar, e o mar estalou ante os seus ollos. E foi tanta a inmensidade do mar, tanto o seu fulgor, que o neno Diego quedou “mudo de fermosura” e, cando por fin conseguiu falar, pediulle ao seu pai: “Papá, axúdame a mirar!”

Ante o milagre da natureza que se dá en Pena de Rodas, as romeiras e romeiros tamén lles imos pedir aos nosos amigos Alfonso Blanco e Xulio Xiz que nos “axuden a mirar!”

E eles, exercendo de patriarcas da Terra Chá, hannos dicir: “Deixádevos posuír pola maxia deste contorno, deixádevos levar do engado feliz da natureza, que aquí, hoxe, se fai certa e posible, onde ceo e terra se dispoñen nunha paisaxe excepcional de harmonías, para que poidamos ver o mundo desde o alto e contemplar a Terra Chá, en toda a súa planicie e dimensión. Terra Chá inmensa, que só se pode medir con ‘*ferrados de corazón, fanegas de alma*’, como diría Manuel María.

Miremos, pois, as dúas enormes pedras sobre aras abraíadas por tantos soles, pedras milenarias que, en perfecto equilibrio, son a proba dos milagres da natureza neste lugar sagrado, onde se recolle o silencio para entrar dentro de nós, para reflexionar e coller camiño, outeando Galiza desde as distancias da chaira.

Ollos que viron como aquel mar esqueceu ser mar para ser unha chaira fértil dun pobo, fogar dos soños que se fan aloumiños e soidades, xardín de verdes prados e de herba en extensión, en árbores, en brillos e cores, en cantos de paxaros e ríos, casas, lugares, vilas e cidades, xentes que resistiron ergueitas días de luz e sombras, que buscan o sol e a luz espellada da lúa cando se avén ao cerrado da noi-

te... Lugar onde a muller sexa dona e o home, compañeiro desta matria, na que todos -en alma e corpo- nos transfiguremos po de amor, na conciencia dun país onde aínda se escoite a sinfonía primixenia das brisas e solpores, cando soan renacidos en remuíño de aconteceres, salaios e alentos de vida e porvir.

Non vos sentides xa mudas, mudos de fermosura coma o neno Diego?

Pois, se así vos sentides, vide á Romaxe de Penas de Rodas onde unhas a outras imos axudarnos a mirar o mundo, a natureza, o noso país coa mirada sempre limpa, sempre tenra, sempre solidaria, sempre fermosa e divina do noso Irmán e Amigo Xesús de Nazaré.

XXXVIII ROMAXE

Desorballando soños

12 de setembro

Penas de Rodas (Outeiro de Rei – Lugo)

Crónica 50 anos da primeira misa en galego

Redacción

O Padre Seixas participando, a finais dos sesenta, nunhas conferencias do Ateneo de Moaña

Remítenos Tono Chou un correo á redacción de Irimia chamando a atención sobre o feito de que este 25 de xullo cumpriranse 50 anos da primeira misa en galego, celebrada polo padre Seixas, en san Domingos de Bonaval. Tamén nos achega algún dos “Outeiros de San Xusto”, escritos por Manuel Espiña, precisamente sobre este asunto e que aquí reproducimos.

Parece cousa estraña, pero o de misar en galego foi un asunto enormemente polémico e con moita máis transcendencia nos medios daqueles anos sesenta do que hoxe cabería imaxinar. No 64 o debate fora intensísimo. No 66, o artigo de Álvarez Gándara, *La Iglesia no habla la misma lengua que los gallegos* (escrito en castelán, o que nos axuda a contextualizar), tivo un enorme eco e recibiu o premio Fernández Latorre.

Pero os feitos decisivos foron no 65. Como resultado do Vaticano II, comeza a empregarse, no canto do latín, a *lingua vernácula* na liturxia católica. E, en “correcta” aplicación dese principio, a partir de xaneiro de 1965, em-

prégase en todas as igrexas galegas a lingua vernácula de Galicia, é dicir... o castelán!!!

En todas? Desde o principio xa houbo xente de Igrexa que notou que nesa interpretación había algo de franquista desvarío. O Concilio traía causa e, á súa vez, deu pulo a un cambio de mentalidade en moitos sectores de igrexa de base, de parroquias, de cregos e teólogos organizados. Había movementos católicos que viñan dunha tradición nacionalista, como aquela Mocidade Católica Galega, que tanto se mollou nesta angueira e que nese mesmo mes de xaneiro do 65 difundiu o que os bispos non ousaban facer: un *Ordinario Novo da Misa en Galego*.

Despois a “*pax lingüística vernaculensis*” comezou a escachar. Ademais do simbolismo de Seixas en Compostela, nese 25 de xullo, Vicente Lousa e Xosé Mourente rompen en galego na misa do san Roque de Betanzos, en novembro dese ano. E, curiosamente, a primeira misa regular en galego dátase en Bos Aires, a partir de maio do 66, impulsada por Luis Villamarín. O mesmo mes no que –atención ao dato curioso– o ambiguo Quiroga Palacios expresa na ofrenda floral a Rosalía, co gallo das Letras Galegas, un xesto de simpatía coa causa, cando di: “Agardo que axiña poidamos rezar na nosa lingua”. Por certo, moi na mentalidade do pronunciante, xa que sen permiso “expreso” de Roma non se podía rezar –nin misar, xa que

logo– na súa querida lingua rosaliana. Por fin, en agosto do 66, xa misa con regularidade Vilasó no Castiñeirño e un mes máis tarde Espiña e Caamaño nas Capuchinas da Coruña.

Non foi sen dificultade, non. Unha parte do atranco foi do réxime franquista. Dous datos: diante da fervenza de artigos a prol e contra, a Dirección General de Prensa do Ministerio de Información y Turismo (Fraga, polo tanto), comunica aos xornais galegos a prohibición expresa de tratar o tema da liturxia en galego. A Fraga precisamente, e en persoa, Espiña indicoulle a súa vontade de retransmitir por radio a misa das capuchinas, cousa que Fraga prohibiu argumentando a inexistencia de lexislación ao respecto.

Pero, como na historia mesma do galego, boa parte do inimigo estaba na casa. López Ortiz, bispo de Tui-Vigo representaba ben o papel. E cravou o argumento: “He visitado todas las parroquias rurales de la diócesis y en todas ellas los niños entendían perfectamente el castellano. Por ello no será necesario el idioma gallego”. Non menos contaxioso e contundente foi o argumento expresado por Maximino Cancela, vicario da diocese de Santiago: 1) “El idioma gallego debe estar al servicio de la liturgia y no la liturgia al servicio del idioma gallego”. E 2) No puede ser “porque cada provincia tiene su gallego particular”.

E así, foron pasando os días, e os anos. Cincuenta, concretamente.

Manuel Espiña comezou, xunto con Xosé Mourente, a misa en galego das Capuchinas da Coruña

O outeiro de San Xusto

Manuel Espiña Gamallo

A primeira misa en galego

Cando xa pasou a máis grande parte do verán e se celebraron a maior parte das nosas festas, podemos facer unha revisión da nosa galegitude festiva.

E abonda unha simple ollada para decatarnos da nosa triste situación. Nas festas profanas, aínda que aparecen pequenas actuacións das nosas bandas e dos gaiteiros, o que predomina son orquestras e cantantes forasteiros. Así, nesta terra é máis fácil escoitar cancións en inglés ca en galego.

O mesmo podemos dicir das celebracións relixiosas. O normal son as misas en castelán. Penso que aínda imos cara a atrás e isto, é moi grave, non só polo que significa de darlles as costas á cultura e á alma do noso pobo, senón tamén porque é o resultado dunha liturxia e dunha pastoral rutinarias e anacrónicas, totalmente baleiras de ilusión e de forza ou vitalidade evanxélica.

Ese galego extraordinario, Isaac Díaz Pardo, na súa teima de recuperar a nosa memoria histórica, leva xa publicados oitenta libros de documentos. Aínda o outro día asistimos á presentación dos dous últimos: unha biografía de Pepe Miñones e a historia de catro guerrilleiros.

Parece que estamos a perder a memoria. Pois, neste eido da liturxia en galego, parece que ata estamos perdendo a memoria. Así, acaba de me chamar un bo galego de Santiago para preguntar cando se celebrou a primeira misa en galego porque parece que un domingo pasado certo medio de comunicación fartouse de repetir que era o vinte aniversario da primeira misa en galego.

E trátase dun feito ben documentado, aí está o libro de Caamaño e Pampín, pu-

blicado por Sept no 1977 e titulado *Por e contra da liturxia en galego*. E no ano 1989 o Consello da Cultura Galega publicou un libro do sociólogo Daniel López Muñoz, sobre *O idioma da Igrexa en Galicia*. Dúas obras modelo de obxectivismo e rigor crítico.

Seixas e Queiruga

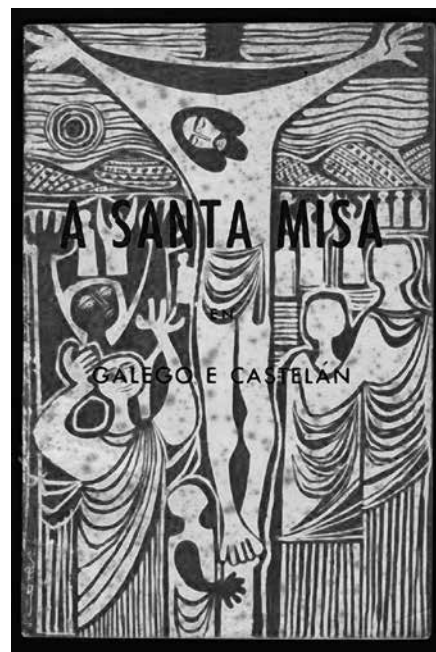
Na páxina 36 deste último lemos que o 25 de xullo de 1965 o Padre Seixas celebrou a primeira misa en galego en San Domingo de Bonaval. E en marzo de 1966 celebrou Torres Queiruga a súa primeira misa e foi “case toda” en galego. En maio dese ano, desde o día 8, o crego lugués Luis Villamarín, comeza a celebrar con regularidade unha misa en galego en Bos Aires.

No outubro seguinte, Antón Gómez Vilasó empeza as misas en galego na parroquia do Castiñeiriño de Santiago. Por primeira vez unha misa en galego con regularidade dentro de Galicia. E en novembro do mesmo ano 1966 comezou a misa en galego das Capuchinas da Coruña polos cóngos Xosé Mourente e Manuel Espiña.

Aniversarios

Por tanto, o 25 de xullo de 1989 tivo lugar o 25 aniversario da primeira misa completa en galego, a de San Domingo de Bonaval. E no outubro de 1990 celebráronse os 25 anos da primeira misa semanal no Castiñeiriño.

Pero o máis grave non é a falta de rigor histórico, senón a apatía reinante en toda Galicia. Un fallo inexplicable da igrexa galega, que segue escrava dun alleante colonialismo secular.

A Santa Misa en galego e castelán editada por Sept en 1968

Chama a atención a apatía da igrexa galega con respecto á nosa lingua

Actualidade A viño novo, pebellos novos

Manuel Regal Ledo

Penso, estou convencido de que os tempos políticos que estamos vivindo, a parte de seren novos e de teren a súa propia autonomía secular, son tamén tempos do Espírito, tempos de Deus. Coido que se cumpre aquí, agora, esa categoría teolóxica chamada “os signos dos tempos”; na complexidade e na normalidade da vida aparecen ás veces sinais evidentes de que o Espírito de Deus anda polo medio, suscitando e acompañando novidades que valen para facer máis humana a nosa convivencia. E o noso é un deses momentos.

Por iso non atino a ver as escasas simpatías que en moita xente de Igrexa suscitan os movementos populares que desde a base, recollendo o malestar e a creatividade do pobo, foron configurando alternativas de vida e de goberno. Non sei, non sabe ningún, en que dará todo isto, aínda

Na normalidade da vida aparecen ás veces sinais evidentes de que o Espírito de Deus anda polo medio

que todos/as desexamos que se introduzan estilos novos de ser e de gobernar a cousa común, que leve tamén a un estilo de vida distinto, alternativo, non só escaso en corrupción, senón fondamente solidario e que organice desde abaixo, desde a xente máis desfavorecida, a atención ao conxunto da cidadanía.

Por iso tampouco non atino a ver, por exemplo, o escándalo montado pola negativa dos alcaldes da Coruña e Santiago a participar en Lugo na

Ofrenda ao Santísimo das sete cidades do Antigo Reino de Galiza. Nunha tradición relixiosa moi concreta e temporal queren ver algúns, algunhas, a conciencia, a tradición, a identidade, a alma de Galicia; e en sostela, aínda que sexa violando a conciencia persoal non crente e a conciencia laica das institucións, un gran servizo a Galiza e á fe cristiá. Non estarán estes alcaldes axudándonos a abrir os ollos, empuxándonos, no nome de Deus, a dar pasos que a rutina non nos permite dar? Postos a pensar en identidades, a un ocréselle que a propia fala si que pertence ao mundo das identidades, e que cativiña presenza se lle ofrece en institucións que protestan polo sucedido!

Moi ben pola Ofrenda ao Santísimo das sete cidades do Antigo Reino de Galiza, pero, postas a pensar, seguro que atoparemos formas de facelo que manteña e actualice a tradición, respectando ao tempo os novos momentos que vivimos. “A viño novo, dicía o noso guieiro Xesús, pebellos novos”

Apegados a Xesús de Nazaret, aos seus soños, ás súas intervencións na historia concreta que lle tocou vivir, parece que o normal de xente cristiá sería ter unha capacidade especial para sintonizar con estas rupturas que se están a dar, alentándoas, acompañándoas, criticándoas desde dentro, para que cheguen a ser de verdade liberadoras.

Deputación
DA CORUÑA

EDITA: Asociación A. IRIMIA

MESA DE REDACCIÓN: Daniel López Munoz, Luís Gómez Aldegunde, Pedro Pedrouzo Devesa, Rubén Rivas Vidal, Lidia Campos Chan, Manolo G. Turnes, Lina Salgado Iglesias, José Antonio Martínez. Tlf. 986 10 49 45.

COLABORADORES: Xosé Chao Rego, Victorino Pérez Prieto, Xosé Antón Miguélez, Manolo Regal, Alfonso Blanco Torrado, Xosé Lois Vilar, Marta Sopeña, Gumersindo Campaña, Tareixa Ledo, Moisés Lozano, Clodio González Pérez, Antón Martínez Aneiros, Sara Paz Quiñones, Manuel Pérez Blanco, Xabier Blanco, Valentina Formoso Gosende, Celia Castro Ojea, Xerardo Castedo Valbuena, Engracia Vidal, Francisco Xabier Martínez Prieto, Fernando Veiga, Antonio Pinto Antón, Bea Cedrón Vilar, Mariano Guizán Sánchez, Carmen Soto, Rubén Aramburu, Carme Soto, Marisa Vidal e Xan Guillén, Christina Moreira.

CORRECCIÓN LINGÜÍSTICA: Lidia Campos Chan, Luís Aldegunde.

RECEPCIÓN DE ARTIGOS E COLABORACIÓN EN: revistairimia@asociacion-irimia.org

SUBSCRIPCIÓN: Apdo. 296 - 15704 Santiago de Compostela. Telf.: 628 416 644 / subscripción@asociacion-irimia.org

Ordinaria: 25 Euros. de Apoio: 40 Euros.

PARA ASUNTOS DA ASOCIACIÓN NON RELACIONADOS COA REVISTA: asociacion-irimia@asociacion-irimia.org

CONTA: ABANCA ES63 2080 0349 8530 4000 5822 - Urbana, nº 8 - Santiago

DEPÓSITO LEGAL: C-1417-81 TIRADA: 1.000 exemplares

ISSN: 2172-9182

IMPRIME: TÓRCULO Artes Gráficas

DESEÑO E MAQUETACIÓN: TallerDD (Ninfa, Riveiro, Martínez)

DISTRIBÚE: IMPACTA

EDICIÓN ELECTRÓNICA: <http://asociacion-irimia.org/revista.shtml>

FEITO EN PAPEL RECICLADO

Boa Nova

A CLAVE

Xesús é humano. O título co que El mesmo se presenta ao longo do evanxeo de Marcos é o de "fillo do home". E aquí ben o percibimos. Xesús detecta o cansazo dos seus seguidores. Necesitan un descanso. Posiblemente observe neles a emoción, o ímpeto dos primeiros resultados, os seus esforzos, a obsesión por facer máis. Porque hai moito por facer. Mais El entende que necesitan repouso, "unhas vacacións". O labor apostólico é importante, gratificante, mais tamén o é descanso. E acompañándoos, retiráronse.

Xesús é humano. Xesús compadécese dos seus compañeiros, mais sobre todo sente, compadécese de quen sofren, de quen viven na desesperanza. Conmóvese.

Xesús é humano, mais tamén é Deus. Resoaban na cabeza das/dos acompañantes as historias onde presentaba a un Deus todo misericordia, sempre atento ás demandas dos seus fillos e fillas. Se un pai era bo, como non o ía ser Deus! E animaba a todas as persoas a pedirlle, porque El nolo dará (Mt 7,7). E feitos á súa imaxe e semellanza, así nos teríamos que comportar nós. Disto trataba o Reino que el predicaba, isto era o Reino que El estaba a vivir: compaixón e misericordia.

Dáme fe, Señor! Fortaléceme no teu seguimento!, podemos pedir. Mais para os múltiples dons espirituais que poidamos demandar, Xesús lémbra-nos, tres versículos máis adiante, que a realidade é unha, que o Reino é un, e ante a nosa petición de afondar na fe, el nos responde mirando ao próximo: "Dádelles vós de comer".

José A. Martínez

A PALABRA

DOMINGO 19 DE XULLO. XVI DO TEMPO ORDINARIO

A PALABRA. Mc 6, 30-34

Naquel tempo, cando os apóstolos volveron a reunirse con Xesús contáronlle canto fixeran e ensinaran. El díxolles: «Vide vós comigo a un lugar arredado, e descansade un pouco.» Eran moitos os que ían e viñan, e nin para comer atopaban tempo. Fóronse sós na barca a un lugar arredado. Mais, ao velos marchar, a xente foinos seguindo por terra desde todas as vilas, e chegaron primeiro ca eles. Así, cando desembarcaron, atopouse cunha grande multitude. El, conmovido, porque eran coma ovellas sen pastor, púxose a predicar ensinándolles moitas cousas.

OECONOMÍA

"Quéntanos o lume, non o fume. Transpórtanos por mar un barco, non o ronsel que deixa o barco. Do mesmo xeito, o que somos hai que buscalo nas profundidades invisibles do noso ser, non no reflexo exterior do noso obrar.

O feito de que o noso ser esixa necesariamente se expresar en actos non debería levarnos a crer que tan pronto como deixemos de obrar deixaremos de vivir. Non se vive unicamente para "facermos algo", sexa o que for: a actividade non é senón unha das expresións normais da vida, e a vida que expresa é da maior perfección cando se sostén a si mesmo como unha economía ordenada da actividade...

Primeiro temos que recobrar a posesión do noso ser, se é que quixermos obrar serenamente o gustar dalgunha experiencia na súa realidade humana. Mentres non nos posuamos a nós mesmos, toda a nosa actividade será fútil. Se deixamos que todo o viño saír do tonel e se derramar na rúa, con que apagaremos a nosa sede?".

Thomas Merton (*Ser y obrar. Los hombres no son islas*)

Falando da lingua O recordo para sempre presente...

Lidia e Valentina

A esta non lle foi tan mal a fregadura...

Desta volta iniciamos o folio en branco coas bágoas nos ollos, coa tristura fonda no espírito, no corazón... Fóisenos deste mundo unha fiel colaboradora, Aurora da Cachona... Deus a teña na gloria! Ben é certo que xa tiña os seus anos, que foi na súa idade, que ninguén vén para quedar..., pero iso non quita a dor... Agora toca afacerse á súa falta, como antes houbo que afacerse a outras e despois haberá máis para afacerse... Tamén hai tristura para a lingua... Si, o seu tesouro lingüístico era incalculable. Nós compartimos aquí con vós moitas cousiñas que ela nos aprendía, a

súa neta seguramente herdará unha boa parte dese tesouro, froito de horas, días, anos... de compartir...

A vida continúa, queiramos ou non... Ás veces toca poñerlle o lombo ao que nos doe, que quizais non sexa doado..., pero, como se di nestes casos, é o que queda... E se xa nos doe o lombo, se xa nos doen as costas, quizais non quede outra máis ca darlles unhas fregas..., hai quen di que con alcohol (tamén alcol), hai quen di que con augardente. Unha frega quizais sexa pouco, por iso cando “fregas” se utiliza co sentido de masaxe,

faise, sobre todo, en plural. Ou vós dicides “fretas”?

Frega é a acción e o efecto de fregar. Quizais teñades de voso cofar, ou cofear, ou fretar, ou incluso refregar, todas elas formas válidas. Fregar utilízase para falar de limpar algo (fregar unha peza de roupa, o piso da casa...) e para pasar repetidas veces e con forza unha cousa contra outra; así, un animal frega o lombo, unha persoa frega un brazo... porque teñen proído.

Se se usa a forma pronominal (fregarse), faise, coa idea de que os que o fan se están a rañar, pero tamén que se están a dar calor, ou que se están a dar aloumiños. Neste último caso sempre leva implícita certa sorna...E serán sinónimos rañarse, cofarse, cofearse, refregarse.

Con tanta frega e tanto arrimar, fregar tamén se utiliza no sentido figurado co significado de malleira, tunda.

Despedímonos ata a próxima, que se non aínda nos han fregar a nós por nos pasar nos caracteres...

Gozade do sol!

O Fachineiro da demografía

Con F de fume

Se un quedou sen batería no teléfono poida que repare nos carteis dunha campaña da Xunta a prol da dinamización demográfica. “O futuro escríbese con F de fillos”, reza o slogan da mesma. Non estaría mal a iniciativa para país este de vellos con lugares onde non queda nin a quen preguntar. Pero que pasa co S de soldo, co E de educación, co outro S de Sanidade, co D de dependencia, co B de benestar e co resto do abecedario? Poida que Galicia sexa un bo sitio para ter un fillo pero non para mante-lo. Pasemos do fachineiro á foto que fala. Se nos decatamos, as tres crianzas do cartel fican aínda alleos ao futuro de fume que os agarda. Só así se explica que o presunto futuro pro-

fesor se achegue a ese libro tan alegremente logo da brutal caída de recortes en educación; o neno co foguete espacial xa pode ir pedíndolle aos reis unha maleta migratoria -se aínda ten o contacto da cegoña, mellor- e ir pensando a onde quere ir facer a súa carreira profesional. E que dicir da futura gandeira que ri coa vaca de peluche? Abondará con que lle fagan ver como os seus maiores se matan a traballar para que unha mafia lle pague o leite por debaixo do prezo de produción ou que o seu papá ou a súa mamá lle deixen abrir a billa do tanque do leite que non lle recollen para que mande currículo ao McDonald's.

A.Q.